

KISEBBSÉGPOLITIKÁNK ÚJ IRÁNYELVEI¹

I.

Az új Magyarország nemzetiségpolitikai célitűzéseinek meghatározásánál nem elégséges pusztán annak tisztázása, hogy az újjárendezést végző nagyhatalmak miként vélekednek reorganizációs terveinkről, hanem a nemzetiségi kérdésnek emellett a szinte «külpolitikainak» nevezhető ága mellett pontosan tisztáznunk kell belpolitikai vonatkozásait is. Hiszen végső eredményben — a számunkra biztosított cselekvési és hatalmi kör keretében — mégis államunk politikája és népünk magatartása lesz az a legfőbb alakító és állandóan ható erő, amely idők multával ki fogja alakítani az ország új etnikai képét és nemzetiségi erőviszonyait is. De még e megfontolásoktól függetlenül is tisztában kell lennünk azzal, hogy akármilyen terjedelemben éled is fel reánk nézve a nemzetiségi kérdés e háború kapcsán, egy minimális — minden eljövendő helyzetben közös — problémakomplexum törvényszerűen fog az új helyzetből adódni, amellyel felkészülten és komolyan kell foglalkoznunk. Hiszen a múltban sem az volt a legfőbb hiba, hogy «gyenge» vagy éppen ellenkezőleg «erős» kézzel kezeltük a nemzetiségi kérdést, hanem az, hogy rendszeretlenül és ötletszerűen foglalkoztunk e sorsdöntő problémával. Megelégedtünk a látszólagos eredményekkel s így ugyanakkor, amikor kis és formális ügyekben erélyesek vagy esetleg éppen kíméletlenek voltunk, nagy és fontos ügyekben nembánomságról és hanyagságról tettünk tanúságot.

Az összeomlás előtti magyar nemzetiségpolitika rendszerelenségét a kolozsvári egyetem egykori professzora, Réz Mihály is észrevette. Tisztán felismerte, hogy az a két szemléletmód,

¹ Részlet a szerzőnek hosszabb dolgozatából.

amely e téren a magyar társadalom körében elismerésre és elterjedésre talált, egyformán alkalmatlan e súlyos probléma megoldására, mert míg a radikálisok és szocialisták túlzott jóhiszeműségük és theoretikus beállítottságuk miatt nem akarják és nem tudják meglátni a nemzetiségi pártok eredeti célját és szándékát, addig hivatalos nemzetiségpolitikánk, de főleg közigazgatásunk is hasonló egyoldalúságban szenved, mikor a modern politikai és társadalmi fejlődés szempontjait figyelmen kívül hagyva, pusztán hivatalos úton elintézhetőnek tartja e kérdést.

Az ő alaptétele az volt, hogy a «politikai jelenségeknek (tehát a nemzetiségi kérdésnek is) egyetlen egy ható okra való visszavezetése» lehetetlen, «pedig minden idők minden doktrínereji erre» törekedtek. A merev és dogmatikus tételek «ellenkeznek az államéletben ható okok sokféleségének a tényével; és ellenkeznek az ezen okok közt jelentékeny szerepet játszó ímponderábilis tényezők belső természetével is. Ellenkeznek a politikai faktorok nyilvánvaló kölcsönhatásának 'a tényével; s az összes faktorok és alkatelemeik folytonos változékonyságával» ... Az erők aránya állandó hullámzást mutat. E kvóták fluktuációja folytonos».¹

Réz több szempont köré csoportosítva vizsgálta a többségi és kisebbségi nép kölcsönös viszonyának feltételezhető modulációit is faji szempontból kimutatta, hogy «a — minden fajjal közös — faji érzés pszichológiáján belül az egyes konkrét faj speciális pszichológiájának is milyen nagy jelentősége van», ami. . . «pedig azért fontos, mert az egyes fajok között az osztályszempontból, vallási szempontból, pártszempontból, az anyagi és szellemi szempontok egész sorozatából, a bontó és kapcsoló tényezőknek egész hosszú sora támad». Mindezeket figyelembe véve tehát, — írja Réz, — «nyilvánvalóvá lesz előttünk, hogy a nemzetiségi kérdést nem szabad csupán a faji törekvéseknek — minden fajjal közös — pszichológiája alapján ítélni meg, hanem minden egyes esetben külön tekintetbe kell venni az egyes konkrét nemzetiség speciális egyéniségét alkotó tényezőket. Minden nemzetiség-

¹ Réz Mihály: A nemzetiségi kérdés a politikai tudomány szempontjából. Huszadik Század 1918 júl.—aug. szám.

ben működik a faji törekvés általában. De minden nemzetiség valamely öntudatra ébredt speciális faj. És ez a faj nem áll homogén elemekből, hanem gazdasági, társadalmi, vallási, kulturális, partikuláris, különböző érdekek és érzelmek által egymástól sokszor elválasztott, és egymástól ezen szempontokból sokszor és sok tekintetben különböző tényezőkből. E különbségek módosítják némileg magát a fajt is, módosítják különösen annak törekvéseit. Ezek adják meg erejének, törekvései intenziválásának a fokát. Ezekre hat az állam, amelyben élnek s minden tényezők együttléve adják meg az illető nemzetiség igazi egyéniségét».¹

Réz elvi megállapításai és tételei nemcsak a múltban lettek volna alkalmasak arra, hogy ezen az alapon Magyarország nemzetiségi erőviszonyai felmérhessenek, a vonzó és taszító elemek lelkiismeretesen «kathalogizáltassanak» s így a többségi és kisebbségi nép együtt- élésének feltételei végre tudományos alapon is meghatározottassanak, hanem alkalmasak e szerepre ma is, mikor Magyarország nemzetiségi rétegei ismét megszaporodtak.

II.

Hiszen, ha a kisebbségtudomány az elmúlt két évtizedben — különösen tételesjogi részében — fejlődött is, elméleti téren aránylag kisebb gyarapodásról tett tanúságot. Réz elméleti tételeinek nagyrésze valóban figyelemreméltó. Így például a faji jellegnél hivatkozott az együttélésből fakadó módosulásokra, amelyek az ú. n. szentistváni államkoncepció szempontjából ma is nagyjelentőségűek. Osztályszempontból viszont jelentős az a felismerés, hogy a többségi és kisebbségi népben azonos társadalmi osztályok közös érdekeik felismerése esetén egymáshoz jelentős mértékben közeledni képesek. Figyelemreméltó a vallási és egyházi élet is, amely szintén lehet bontó és kapcsoló tényező.

E szempontok hatóerejére a magyar történelemben valóban klasszikus példákat találunk: Rákóczi politikája és há-

¹ U. ott.

borúi például bebizonyították, hogy a tömegek érdekét szolgáló hivatott progresszív mozgalmak mennyire elmozdították a néha osztályellentétekből származó nemzetiségi különbségeket. Ezt bizonyítja a 48-as magyar forradalom is, mikor a hazai németiség sokkal nagyobb tömege tartott a magyar forradalommal, mint a reakciós bécsi kormánnyal. A két magyar történeti egyház fejlődése nemzetiségi szempontból szintén hasonló képet mutat. Hiszen a katolicizmus és a magyar állami valamint alkotmányos élet szoros kapcsolatából törvényszerűen bontakozott ki a szentistváni jellegű sarjadt *sui generis* nemzeti árnyalatú katolicizmus, amely mintegy alapját képezte a nemzetiségi szempontból annyira toleráns és patrimoniális beállítottságú magyar nemzetszemléletnek, míg a hazai protestantizmus bátor szabadságküzdéseivel többször a nemzetiségeket is a magyar ügy szolgálatába tudta állítani.

Természetes, hogy a nemzeti tudatot befolyásoló e hatások az elmúlt századok folyamán — a korszellem megváltozásának vagy újabb gazdasági érdekek megjelenésének folyamányaként — nálunk is módosultak, de hogy pillanatnyilag is megvannak és hatnak, ez az ezeresztendő együttélés logikus következménye. Hogy a legradikálisabb megrázkódtatáson és átértékelésen viszont az elmúlt két évtizedben estek át, ez magától értetődőleg az utódállamok nemzetiségpolitikájának számlájára írható. Azonban most, mikor a magyar felségterület újból kiszélesedik s így az erőszakkal szétszakított fokozatos fejlődés folytonossága ismét helyreáll, nemcsak az válik kötelességünk, hogy számbavegyük közös múltunk még mindig élő és így hasznosítható elemeit, hanem az is, hogy Réz elméleti tételeinek alapján és ezek kiegészítéseként felmérjük az új helyzetből adódó újabb feladatokat és katalogizáljuk — részint múltbeli hibáink jóvátétele, részint jövőnk megalapozása céljából — okos sorrend megteremtése mellett nemzetiségpolitikai teendőinket is.

Hosszú, s egy előzetesen lefolytatott ankét, vagy tudományos kutatómunka nélkül szinte lehetetlen lenne itt a megnagyobbodó Magyarország összes időszaki kisebbségpolitikai feladatait felsorolni, de még csak felvázolni is s így — rendszertelenül — csak pár olyan fontosabb szempontra mutatunk rá —, amelyek alkalmasak arra, hogy a felvetett probléma ter-

jedelmét, illetőleg a módosult teendők természetét megvilágítsák. Hiszen nemzetiségi politikánkra is érvényes a kínai bölcs mondása: senki kétszer ugyanabba a folyóba nem tud belépni, mert közben — az idő múlása következtében — az ember és folyó is megváltozott... Az elmúlt húsz esztendő alatt a magyar élet s a magyarországi nemzetiségi problémának medre is megváltozott: a meder elmélyült, a benne feszülő energiák megszorodtak, az áramlás és folyás sodra erősebb lett, tehát a védőgátakat is más formában és más anyagból kell elkészítenünk. Az elmúlt két évtizedben — a magyar és a magyarországgal merőben ellentétes légkörben és ideológiában például — egy olyan új nemzedék és nemzetiségi intelligencia nőtt fel, amely még a feltételezett jó szándék ellenére sem tud majd bizonyos zökkenők és súrlódások nélkül beilleszkedni az új életkeretbe, mert nevelésében már nélkülözi azt a szellemi alapvetést, amely a többségi nép akcióihoz való felzárkózásnak mindenkor elengedhetetlen lelki előfeltétele. E generációval tervszerű, kimondottan tapintatos és soha semilyen vonatkozásban nem oktrojált szellemi és lelki «átképzéssel» kell előbb a magyar célokat és a magyarországi életformát megismertetni, hogy később — pályájuk, hivatásuk vagy érdeklődési körük útján — önkéntes bekapcsolódásuk biztosítható legyen. Ma — ha szabad ezzel a vulgáris kifejezéssel élni: — még sem szemük, sem fülük nincs a magyar élet érzékelésére, hiszen az impérium változással járó «dimenzió és kedélybetegségek» csak lassan gyógyulnak s mindenkor tapintatos gyógymódot kívánnak. De más, súlyos problémája is lesz e téren a megnagyobbodó Magyarországnak: az elszakított területeken — a magyarság rovására — mindenütt radikális földreformokat hajtottak végre, amelyek következtében volt nemzetiségi tömegeink életszínvonalja jelentősen emelkedett. Ha a régi természetes határok egészben, vagy legalább is nagy részükben visszaállnak s így a gazdasági szempontból annyira ideális régi keret ismét restauráltatik, a magyar tömegek bizonyos hátránnyal indulnak a gazdasági küzdelembe, ami — a már jobbmódú, de mégis szerényebb igényű nemzetiségi tömegekkel szemben — könnyen térvessztésükhöz vezethet s a magyar földtulajdon további apadását eredményezheti. Ez ellen a nem kívánatos folyamat ellen

azonban célt tévesztett és korszerűtlen vállalkozás lenne a nemzetiségi politika negatív módszerével küzdeni, vagyis a nemzetiségi vagyon mesterséges és erőszakos csökkentésére vállalkozni, hanem e vonatkozásban csak pozitív módszerekkel érhetünk célt, tehát korszerű gazdasági és szociális reformok útján a magyar tömegező közgazdasági átütőképességet kell növelni, hogy a paritás a többségi és kisebbségi nép között ezen a téren is biztosítható, s a magyar népnek — természetesen relatív értelemben vett — gazdasági minoritása felszámoltassák.

Mindezek mellett azonban — múltunkkal ellentétben — nívómot fog jelenteni nemzetiségpolitikánknak remélhetőleg megélénkülő telepítési tevékenysége is. Erre természetesen nemcsak a magyar elemet erősíteni hivatott szociális szempontból lenne szükség, hanem etnikai okokból is. Így el tudnánk érni, hogy azok a még múlt században is magyar helyek, amelyek közben e jellegüket elvesztették, ismét magyarrá lehetnének, ami nem jelentene kevesebbet, mint azt, hogy az alföldi magyarság és a Székelyföld között magyar etnikai folyosó létesülne, ami a keleti területeken folyó faji küzdelmet magyar szempontból előnyösen befolyásolná. Azonban a ma uralkodó népi elv hatása alatt még ennél is tovább kellene mennünk és meg kellene kísérelni a már régebben külföldre szakadt magyarságnak visszatelepítését is. Itt elsősorban a nagyobb létszámú bukovinai és bukaresti magyar, illetőleg csángó lakosság hazahozatalára kellene gondolnunk, de helyénvaló lenne, ha a szlovákiai, bécsi, burgenlandi, horvátországi, belgiumi, franciaországi és a többi európai országban élő kisebb-nagyobb magyar tömegek vagy szórványok visszatelepítését is szorgalmaznók, hiszen együttes létszámuk több százezer főt tesz ki, vagyis oly tömeget reprezentálnak, amelyet az új Magyarország szempontjából semmi esetre sem lehet elhanyagolható mennyiségnek tekinteni. Sőt a magyar gazdasági élet most folyó átszervezése és személycseréje során és a visszakerült területek ipari és kereskedelmi szervezése során állami akció útján kellene megkísérelni az Amerikában élő magyarság visszatelepítését és közgazdasági életünkbe való bekapcsolását is. A modern politikai fejlődés megkívánja a népi erők teljes koncentrációját; szűkebb nemzeti erőnk maximális kifejtése nélkül a magyarság

nemzetiség-közi konszolidáló és pacifikáló ereje is csonka marad; az új Magyarország nemcsak új kisebbségi, hanem új többségi politikáját is kíván, hiszen «primus inter pares» kárpát-medencei szerepünket csak jelentős mennyiségi és minőségi feljavításunkkal tudjuk biztosítani.

De fontos és új kérdés lesz a visszakerülő magyarság kiharcolt és kiépített regionális kisebbségi életkereteinek és intézményeinek részbeni további megőrzése, vagyis a decentralizáció megvalósítása is. Hiszen kezdetben éppen annak folytán álltak elő a kisebbségi élet nehézségei, hogy a világháború előtti és sok tekintetben túlzott magyar állami központosítás révén vidéki intézményeink elsorvadtak s így az impérium változáskor — megfelelő keret hiányában — már eleve sikertelenségre volt ítélve minden helyi népi ellenállás. A magyar nép számbeli és gazdasági megerősítése helyett az önmagában vérszegény állami gondolat elmélyítését szorgalmaztuk s így érthető, hogy 1918-ban éppen azok az intézmények tettek nagy szolgálatot a magyarságnak, amelyek — mint például az egyházak — némiképp mentesültek a centralizáció túlhajtásaitól.

Az elmúlt húsz esztendőben azonban a viszonyok úgy a felvidéki, mint az erdélyi magyarságot rákényszerítették arra, hogy nemzeti életének szükségleteiről önmaga gondoskodjék s így számos oly társadalmi, gazdasági és kulturális szerv létesült, amelyek megalapozták és reális keretbe helyezték a magyar kisebbségi tömegek népi küzdelmét. Ezeknek az intézményeknek nagy része többségi keretben is hasznos szolgálatot tehet a magyarságnak, tehát lebontásukat vagy felszámolásukat mindenképp meg kell akadályozni. Be kell vallanunk, hogy felvidéki viszonylatban nem mindig kellő tapintattal és érzékkel kezeltük e kérdést, mert arra figyelemmel kellett volna lenni, hogy a kisebbségi idők alatt több vidéki városunk — kulturális és nemzeti vonatkozásban — kiemelkedett a vicinális jellegből s — regionális értelemben — bizonyos központi jelentőségre tett szert, ahol a politikai, kulturális és egyházi élet önkénytelenül összpontosult. Ezeket a népi hadállásokat — a viszonyok változásából elengedhetetlenül adódó korrekciókkal — a jövőben is fenn kell tartani s gondosan ügyelni kell arra, hogy egy várost vagy vidéket se fosszunk meg oly intézményektől vagy

más előnyöktől, mint amilyeneket ott a román vagy szlovák lakosság élvezett, mert ez előnytelen érzelmi visszahatást váltana ki a magyar őslakosságból. A kassai rádió eljelentéktelenítése például feltétlen hiba volt nemcsak szűkebb felvidéki, de általános magyar szempontból is, tehát gondosan kell ügyelnünk arra, hogy a visszakerült erdélyi részeken egyetlen intézményt se vonjunk el eredeti rendeltetésétől, sőt ha lehet őket, még inkább izmosítsuk meg. A mai fejlett hírszolgálati technika mellett például mivel sincs indokolva a kormányajtónak fővárosi összpontosítása s igen sajnálatos lenne, ha például a nagymúltú és kisebbségi időkben nagy szolgálatot tett erdélyi, de főleg kolozsvári sajtót szintén elsorvadásra ítélnék. A keleti részek hírszolgálati központjának továbbra is Kolozsvárnak kell maradnia, hogy a kisebbségi időkben bevált és szellemileg a regionális keretektől már régen kiemelkedett írógárda továbbra is országos jelentőségű, de mégis helyben maradó lapnál dolgozhassák s így e vidékek szellemi elszíntelenedése is elkerültesse. E célból az egyik kormánylapnak Kolozsvárra helyezése igen kívánatos lenne, de még inkább megfelelne a célnak az, ha egy máris meglévő kolozsvári lapot fejlesztene a kormány országos jelentőségűvé, amely a fővárosi lapokkal nemcsak egy időben kerülne kiadásra, de színvonala, terjedelme és hírszolgálati is ezzel azonos lenne. De ugyanilyen szempontok szerint kell megítélni a visszakerült területeken kifejlődött irodalmi, színházi, gazdasági és politikai életet is: Ahol az önálló fejlődés csirái adva vannak, nem szabad ezek kibontakozásának útjába állni; a decentralizációt az egyes vidéki gócpontok jelentőségének fokozásában kell elsősorban szorgalmaznunk és mindenképpen oda kell hatnunk, hogy szükséges beruházásainkkal ne késlekedjünk s így az átmenetet mindenképp könnyítsük meg. A Székelyfölddel kapcsolatban például arról is gondoskodni kellene, hogy nagy közmunkákkal és iparosítással a városi piacok nélkül maradt székely nép segítségére siessünk, új piacokat teremtsünk, munkavándorlásuk irányát nagy tarifális kedvezményekkel észak felé fordítsuk s népfellegüket — ha kell, ingyenes földjuttatással és telepítéssel is — az eléggé néptelen szolnok-dobokai és beszterce-naszódi területek felé tereljük. De így kell elbírálni a határszélre került nagyobb városok pro-

blémáját is. Hogy a mai technikai fejlettség mellett mindez nem jelent lehetetlen feladatot, ezt megmutatta a fascista és nemzeti szocialista rendszer, ahol rövid hónapok és évek alatt végeztek el oly közmunkákat és beruházásokat, amelyeknek megvalósításához azelőtt évtizedek kellettek. A politika feladata éppen az, hogy a lehetlent lehetővé tegye. Ha a mai élet gyors üteméhez nem alkalmazkodunk, nemzetiségeinkkel szemben megint lemaradunk a faji versenyben és formális sikereink mellett is háttérbe fogunk szorulni.

Íme csak négy — ötletszerűen kiragadott probléma — s a teendőknek máris milyen tömegével kell megbirkózni! Mind a négy probléma újabb keletű, amelyre mintát múltunkban nem találhatunk, tehát itt — részletesen kidolgozott tervekkel — a szaktudománynak kell a gyakorlati politika segítségére sietnie. Milyen előrelátás, elméleti felkészültség, gyakorlati érzék, helyzet-, ember- és vidékismeret szükséges például ahhoz, hogy a változott történeti helyzetnek és átalakult közgondolkodásnak megfelelően a modern kisebbségtudomány követelményeinek megfelelően szabályozzuk közoktatásunk és az elszakított területeken részben balkanizált közigazgatásunk rendszerét, hogy hitel- és mezőgazdasági politikánkat — a múlt hibáin okulva — fokozottabb mértékben állíthassuk be nemzeti politikánk szolgálatába, illetőleg azt — a nemzetiségeink által már régen alkalmazásba vett minták alapján — átszervezhessük, hogy eldönthessük, miszerint az elmúlt húsz év denacionalizálási akcióinak korrekciójaként hol kell revideálni és hol kell tiszteletben tartani a kialakult etnikai és földtulajdoni status quo-t, hogy fokozatos iparosodásunk és közlekedési politikánk éppen úgy a magyar elem megerősödését szolgálja, mint a mezőgazdasági minőség termelés fokozása, avagy az ugyancsak revizióra váró népesedési politikánk.

Fontos tehát, hogy a húszesztendősi kisebbségi sors összes elméleti és gyakorlati tapasztalatait figyelembe véve építsük ki nemcsak nemzetiségpolitikánkat, de általános államvezetésünket is, hogy a társadalom elevenen ható erőit e célból szintén öntudatosítsuk és rendszerezzük, hogy nemzeti akciókat nem külterjes és negatív, hanem belterjes és pozitív formában fogalmazzuk és gyakoroljuk, vagyis sohasem az idegen

erők gyengítését, hanem mindenkor saját hatóerőnk maximális felfokozását tartjuk legfőbb feladatunknak. Hiszen valamely nép életképességének csak másodlagos fokmérője szuverenitása, területi vagy hatalmi kiterjedése — mert ez lehet a szerencsés véletlen vagy nemzetközi konstelláció eredménye —, de elsődleges kritériuma mindenkor saját belső ereje marad, amely képessé teszi arra, hogy a történelem kínálkozó alkalmait megragadja, hogy nagy események küszöbén magát állandóan erősnek és «késznek» érezze, hogy múltja helyett jövőjét tekintse legfőbb értékének és a «de iure» elismeréseken túl keresse hatalmának és előnyös elhelyezkedésének azt a reális és tényleges kiterelvényesedését, amelyet — a még nemzetközi diplomáciánál is hatalmasabb és pártatlanabb erő: — a történelem mindenkor oly sokra értekel.

Új nemzetiségpolitikánk kapcsán tehát a magyar társadalomnak a régi közjogi és az újabb keletű — népszövetségi időkből származó — nemzetközi jogi szempontok egész radikális átértékelésével reá kell magát nevelnie a való élet szemléletére; a történelem s a népfajok fejlődésének dinamikus — nem pedig sztatikus — értékelésére; meg kell tanulnia, hogy a népfajok legdöntőbb harca nem a háborúkban, avagy a békekonferenciákban zajlik le, hanem a szürke és békés hétköznapok semmitmondónak látszó «eseménytelenségeiben», vagyis azokban az apró, szinte észrevehetetlen erőfeszítésekben, ahogy a különböző fajok vagy nemzetiségek egymástól elütően reagálnak a század követelményeire s kisebb vagy nagyobb sikerrel szerzik meg maguk számára azokat a pozíciókat, amelyek népi, kulturális, avagy gazdasági fejlődésükhöz szükségesek. A magyar társadalomnak meg kell tanulnia a fejlődés és uralkodás anyagi fogalmát a régi alaki beidegzettséggel szemben; a század reális szemléletének megfelelően át kell értékelnie az «Imperium Hungaricum» régebbi — és ma már több vonatkozásban hatástalan — gyakorlatát és új nemzetiség-politikánk minden aktusát annak a felsőbb belátásnak kell áthatnia, hogy az állam — a francia állambölcselelő szavait használva — nem más, mint pillanatról-pillanatra megismétlődő szerződés és népszavazás, tehát mind többségi, mind kisebbségi vonatkozásban oly politikát kell folytatnunk, hogy az állami élet alapját képező

lelki kohézió-érzet az állampolgárok döntő többségében necsak meglegyen, de az állandóan növekedjék is.

Ezért a kisebbségi kérdést «megoldottnak» vagy «lezártnak» sohasem tekinthetjük. Ennek a problémának keretében élő organizmusokkal kell számolnunk, márpedig minden élő közület fejlődik, módosul, újabb eszméket vall, vagy újabb célokat tűz ki, tehát a kívánatos egyensúly és paritás feltételei is pillanatról-pillanatra változnak. A harc ezért nem szűnik meg a békében sem — hiszen ez hozzátartozik az élet lényegéhez — csak újabb alakot nyer. A helyes nemzetiségpolitika célja azonban éppen az, hogy ennek a soha le nem állítható versenynek békés formát és keretet kölcsönözzön; olyan keretet, amelyben minden nép szabadon kifejtheti képességeit, kiélheti népi hajlamait, bebizonyíthatja faji kiválóságát, vagyis: önmaga válik — a lehetőség adta keretek között — saját sorsának alakítójává.

Így a megnagyobbodott Magyarországon sem lesz szétválasztható a többségi és kisebbségi politika, mert ma már az utóbbi az előbbi függvényének tekinthető. Ha a század uralkodó eszméinek és egyes fiatal népek nagykorúbbá válásának és öntudatosulásának hatása alatt szabadságot adunk és szabad fejlődési lehetőséget is biztosítunk tehát kisebbségeinknek, úgy a magyar népre támaszkodó többségi politikának is felelősségben és a népi erők maximális kifejtésére irányuló szándékban el kell mélyülnie, mert — az újabb idők követelményének megfelelően — most már csak önmagunkban és önmagunkon keresztül vívhatjuk meg azt a faji küzdelmet, amely nemcsak mennyiségi, de minőségi elsőbbségünket is hivatva lesz megalapozni, tehát a magyar impérium modern és reális fundamentumát megvetni. Ha valamiben, nemzetiségpolitikai téren igazán aktuális Széchenyi axiómája: «a múlt kiesett kezünk-ből, de a jövőnek urai vagyunk.» Kizárólag rajtunk és az általunk megvalósított reformokon múlik, hogy milyen esélyekkel lépünk be hazánk történetének új korszakába, mert a többségi nép esetleges hanyatlásáért és fokozatos háttérbeszorulásáért — a revízió után — már nem tehetjük felelőssé az utódállamokat, vagy volt nemzetiségeinket. Az önmagunkért való felelősséget egyedül viseljük s ha jól felfogott érdekünkben kisebbségellenes politikát nem is akarunk folytatni, uralkodni továbbra

is kötelességünk marad. Ezen a pontos is fel kell tehát emelkedni a vezetésnek arra a legkorszerűbb, legjobb és legművésziesebb színvonalára, amelyet a különleges történelmi helyzet és pillanat egyaránt megkíván: úgy kell tudni mindenkor uralkodni, hogy az érdekelték soha se érezzék meg, hogy uralkodnak felettük. Üres paragrafusok és száraz alkotmányjogi fikciók helyett tehát *a tények uralmát héti megteremtenünk*, olyan tényekét, amelyek — mert önmagukért is beszélnek — fölöslegessé tesznek minden vitát úgy többségi, mint kisebbségi részről, hiszen méltányosságot gyakorolni és a méltányosságot megbecsülni csak az erős képes, az, akit az apró kellemetlenségek vagy nehézségek nem zavarnak meg céltudatos munkájában, hiszen tisztában van a századok kiegyenlítő nagy hatalmával.

III.

Ha a most elmondott szempontokat figyelembe vesszük és a nemzetiségpolitikát is — mint minden politikát — különböző erőhatások rezultánsaként értelmezzük, akkor — anélkül, hogy megkísérelnénk ezek részletesebb felsorolását — megállapíthatjuk, hogy nemzetiségpolitikánkat az elkövetkezendő évtizedekben nagyjából a következő adottságok és megfontolások fogják meghatározni:

A) a többségi magyarság és a nemzetiségek kölcsönös számaránya és az ebből előálló belpolitikai helyzet,

B) általános nemzeti és különleges nemzetiségi politikánk,

C) társadalmunk magatartása, illetőleg viszonya a nemzetiségekhez és végül

D) a külpolitikai helyzet, helyesebben az új Európát formáló nagyhatalmak viszonya Magyarországhoz és ezek álláspontja a kisebbségi kérdéssel, mint par excellence középeurópai problémával szemben.

E keretek, illetőleg erőkomponensek meghatározása és kijelölése azonban még önmagában mit sem számít azoknak a legfőbb irányelveknek és szempontoknak részletes tisztázása nélkül, amelyeknek hiányában nemcsak kisebbségeink, hanem a magunk életét sem tudjuk kielégítően rendezni; az állandó nyugtalanságok, féltékenységek és egyéb bizonytalanságok korszakát lezárni, valamint egy hosszabb fejlődési periódus irányvonalát kijelölni.

Noha ezeknek az elveknek változásával mások lesznek a feladatok, ha kisebb vagy nagyobb részben válunk ismételten nemzetiségi állammá, mégis megállapíthatjuk, hogy jelenünk és jövőnk szempontjából egyik legsürgősebb feladatunk lesz a magyar államfogalomnak idegen elemektől való teljes megtisztítása és a sui generis magyar államkoncepció tudatos továbbfejlesztése. Új — szellemi és erkölcsi elemekből táplálkozó — államszemléletünk logikus következményeként kell felfognunk, hogy a nemzetiségi kérdés művelésénél nemcsak az elválasztó és különbözőségi szempontok felismerésére és méltánylására kell szorítkoznunk, hanem legalább ilyen figyelemmel a hasonlósági és összekapcsoló elemek elmélyítésére is törekednünk kell, de ugyanekkor a szűkebb magyar népiség tudatos megerősítését is feladatunknak kell vallanunk.

A sikeres nemzetiségi politikának tehát nemcsak speciális kisebbségi, hanem ezzel párhuzamosan és egyidejűleg öntudatos és tervszerű többségi politikát is kell folytatnia; nem a kisebbségek ellen, de a kisebbségekkel és nem a magyarság formális uralmáért, hanem magáért a magyarságért, a magyar tömegekért kell harcolni. Ha népiségünk átütő erejét és szaporodását sikerül — a mai, egyáltalán ki nem elégtő helyzettel szemben — emelnünk, úgy békésen és magától oldódik meg úgyszólván számos oly probléma, amelyet sem elméleti, sem közigazgatási eszközökkel úgysem lehetne kielégítő rendezéshez juttatni. Hiszen, hogy még az esetleges integritás sem old meg mindent, ezt bizonyítják Grünwald Bélának, a múlt század 70-es éveiben elhangzott panaszai is: «Ez az állam — írja — de iure a mienk, de facto nem. Nagy részét tényleg elveszítettük gyengeségünk és indolenciánk által... A magyar nemzetiség 1860 óta határozottan tért veszített a magyar államban, befolyása, tekintélye csökkent, a magyar állameszme kevesebb hatást gyakorolt a honpolgárok lelkére, s vannak az országnak részei, melyek, habár területileg még hozzánk tartoznak, erkölcsileg elszakadtak tőlünk. Számra nézve kicsiny, szellemi és anyagi tekintetben fejletlen és szegény nemzetiségek szóvivői fényes sikerrel szorítják ki a magyar nemzetiséget az általa alapított-államból. Mi az oka ezen jelenségnek? E kérdésre nagyon könnyű a felelet: azon mozgalom ereje, melyet a nemzetiségi törekvések idéztek elő, abban rejlik,

hogy a mozgalom vezetői birtokában vannak oly politikai alapeszmének, mely egész tevékenységükre nézve irányadó. Ezen alapeszme a nemzetiség érdeke. Amely politikai tényező ezen érdekeknek szolgál, azt felhasználják, ami ezen érdeket veszélyezteti, az ellen küzdenek. A nemzetiségi érdekeknek alárendelnek mindent, abból indulnak ki, arra vezetnek vissza mindent, ez mértéke mindennek. Így ezen törekvés akciója szükségkép egységes, határozott irányú s ezért erős is. A magyar nemzetiségnek (azonban) ily politikai alapeszméje nincsen. Van egy párt, mely megtámadja a közjogi alapot, egy másik, mely védi, vannak konzervatívjeink, reformereink, klerikálisaink, stb. s mind-ezen árnyalatok a kitűzött irányban haladnak, tekintet nélkül arra, vajjon törekvéseik eredménye a magyar faj érdekeinek megfelel-e. A magyar nemzetiség érdeke nem a domináló szempont a magyar nemzetiség politikájában, nem egyedüli kritériuma a politikai törekvéseknek s a magyar nemzetiség politikájában nem a magyar nemzetiség létének biztosítása, fejlesztése s hatalmának terjesztése s erősítése az alapeszme, a kimondott és öntudatos cél, a minden egyéb érdek fölött uralkodó minden egyéb érdeket alárendelő politikai érdek. . . (pedig) a jövő nemzedék jobban fogja magasztalni politikai bölcsességünket, ha egy kompakt, erős magyar államot fog tőlünk örökölni, néhány nekünk szabadelvűnek látszó intézmény nélkül, mintha szabadelvűségünk hírét hagyjuk rá — a magyar állam nélkül». De amily fontos e pozitív szemléletnek elmélyítése, legalább olyan fontos — vezetőosztályaink részéről — annak felismerése is, hogy a múlt 1918-ban megszakadt fonalát ugyanott folytatni nem lehet, hogy részleges revíziónál továbbra is megmaradunk egyidőben többségi és kisebbségi népnek, tehát amennyiben ezzel javíthatjuk is elszakított véreink helyzetét, a viszonyosság gyakorolhatása miatt az idekerülő kisebbségekkel is fokozott kímélettel kell bánni, hogy nemzeti képességeink már pusztán kárpátmedencei vonatkozásban is korlátoztak, tehát — a kisantant példáján okulva — nemcsak erőnket meghaladó feladatra nem vállalkozhatunk, de végzetes lépés lenne részünkről már az is, ha — háborúelőtti politikánkhoz hasonlóan — a magyarság «s a nemzetiségek sorsát oly szorosán fűznénk egymáshoz, hogy ennek következtében — a kétségtelenül

elmaradottabb nemzetiségekre való hivatkozással — fejlettebb magyar népünk jogos reformigényeit továbbra is mellőznők és kibontakozásra váró képességeit így állandóan egy neki nem megfelelő színvonalra lerögzítve tartaniok. De a magyar társadalomnak mindezek mellett még meg kell tanulnia azt is, hogy — a változott idők törvényszerűségeinek megfelelően — nemzetiségpolitikai téren nem lehet ma már mindent az államtól várni, sőt: ha más téren az állam hatalma és befolyása nő is, kisebbségpolitikai téren viszont éppen csökken. Az eddigi feladatok nagy részét a társadalomnak önként át kell vennie az államtól. Egy öntudatos, jól, kiképzett, de mégis mindenkifelett tapintatosan viselkedni tudó társadalom e téren ma már sokkal többet tehet, mint — a teljes joggal — minden vonatkozásban pártatlannak, sőt közönyösnek megkívánt államhatalom. A társadalmi érintkezés, kölcsönös kultúrhatások, egyházi, kereskedelmi, hivatali, katonai, megyei és községi élet keretében, úgyszintén a nemzetiségi vegyes házasságok révén a magyar társadalomnak számos alkalma fog nyílani arra, hogy nemcsak önmagát, de a magyar életformát és magyar gondolatot is kisebbségeinkkel megkedveltesse, ha — komolyan veszi küldetését, friss asszimilánsainak magyarkodó türelmetlenségeit megfékezi és nem siettet egyes olyan folyamatokat, amelyeket úgysis csak egy hosszabb fejlődési korszak, avagy egy másképpen gondolkozó Európa tudna kiérlelődéshez és befejezéshez juttatni. Megingathatatlan véderő és erős államhatalom mellett tehát békés és megnyerő társadalomra is elengedhetetlen szüksége van a magyar nemzetiségi politikának, mert ha nagy tömegünkben többségi néppé is váltunk, békés *faji küzdelmünket maradandó formában mégis csak kisebbségi módszerekkel vívhatjuk meg.* A népek csatáját ma nemcsak katonák, hanem kereskedők, mérnökök, jogászok, tanárok, kéziparosok és parasztok is vívják. Pusztán az állami élet ma már csak külsőleges és másodlagos ismérve a nemzetek erejének, hiszen *egy kisebbségi nép is lehet erős, sőt erősebb, mint a többségi, ha belső faji élete rendezett, fejlődési ereje töretlen, világnézete magabízó, tehát: egy esetleg eltékozolt múlt helyett valóban ura történelmi jövőjének.*

Pongrácz Kálmán.